

EEN STAP DICHTERBIJ

Handreiking voor sociaal werkers en gemeentes voor goede
samenwerking met reformatorische burgers en kerkelijke
gemeenten

Alie Wiertsema MEd, Lectoraat Informele Netwerken, Docent-onderzoeker
Hugo Plaisier MSW, Lectoraat Informele Netwerken, Docent-onderzoeker

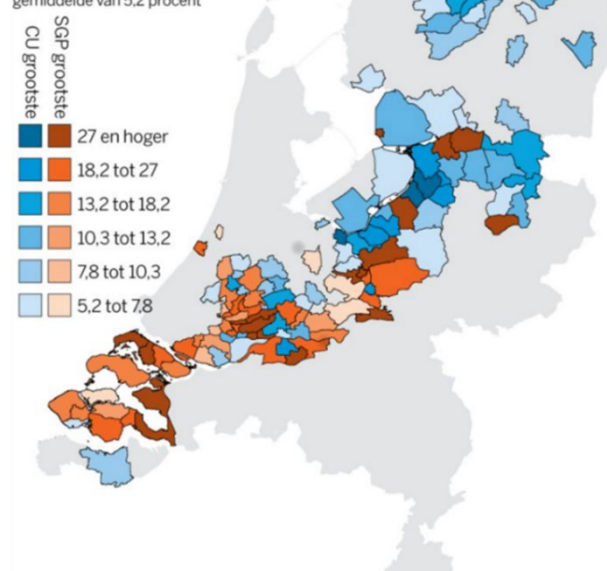
12 december 2025

Inhoudsopgave

Voorwoord	4
Inleiding	5
<i>Aanleiding</i>	<i>5</i>
<i>Leeswijzer</i>	<i>5</i>
Handreikingen.....	
Bijlage 1: Verder luisteren of kijken?	6
Bijlage 2 - Passende hulp vinden? Een kleine sociale kaart	7
Bijlage 3 - Onderzoeksverantwoording.....	8
<i>Aanleiding</i>	<i>8</i>
<i>Probleemstelling en kansen.....</i>	<i>8</i>
Probleemstelling.....	8
Afbakenen	9
<i>Randvoorwaarden</i>	<i>9</i>
<i>Onderzoeksvragen.....</i>	<i>9</i>
<i>Doelstelling</i>	<i>10</i>
<i>Resultaat.....</i>	<i>10</i>
<i>Onderzoeksmethode en -fasering.....</i>	<i>10</i>
<i>Dataverzamelmethode</i>	<i>11</i>
Deelvraag 1.....	11
Deelvraag 2.....	14
Deelvraag 3.....	14
<i>Verantwoording van het verslag van het onderzoek</i>	<i>15</i>
<i>Discussie</i>	<i>15</i>
<i>Meer weten?</i>	<i>15</i>
Bibliografie	16

BIBLEBELT

Gezamenlijke percentage stemmen van SGP en ChristenUnie in gemeenten waar ze hoger scoorden dan het landelijk gemiddelde van 5,2 procent

De afbeelding hiernaast geeft een impressie van de situering van wat de 'biblebelt' heet. De afbeelding is gemaakt door de Volkskrant/Josse de Voogd en is gebruikt in een column van Martin Sommer in de Volkskrant van 18 februari 2017.

Colofon

Dit is een publicatie van Lectoraat Informele Netwerken van de Christelijke Hogeschool Ede.

<https://www.che.nl/lectoraten/informele-netwerken>

Auteursrecht

Dit werk is gelicentieerd onder CC BY-NC-ND 4.0. Om een kopie van deze licentie te bekijken, bezoek

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Voorwoord

Voor mij is een huwelijk iets dat ook kan mislukken. Hoe spreek ik met een reformatorisch echtpaar over hun huwelijksproblemen als echtscheiding geen optie is?

Ik heb het gevoel dat ik 2-0 achtersta als ik en mijn piercings binnenkomen bij dit reformatorische gezin.

Ik merk bij reformatorische ouders dat gehoorzaamheid een belangrijke waarde is bij de opvoeding van kinderen. Maar soms lijkt dat onderlinge verbondenheid in de weg te staan. Hoe kunnen die twee wel samen opgaan?

In onze gemeente vormen reformatorische burgers zo'n twintig procent van de populatie. We schatten in dat deze burgers ondervertegenwoordigd zijn bij ons sociaal team. Maar we willen voor alle burgers passende hulp bieden. Hoe kunnen we dat doen?

Als sociaal professional kan het werken met reformatorische burgers je voor allerlei vragen plaatsen. Dat is wel gebleken uit het onderzoek dat aan deze handreiking ten grondslag ligt. Je kunt maar zo te maken krijgen met dilemma's die hierboven zijn weergegeven.

In de afgelopen jaren spraken we meer dan 100 sociaal professionals over hun vragen en dilemma's in het werken met reformatorische burgers. Daarbij vulden 79 sociaal professionals op de biblebelt een uitgebreide survey over dit thema in. De gesprekken en survey geven een breed beeld van de thema's die voor hen uitdagend zijn. Wie je als sociaal werker bent speelt een belangrijke rol: hoe meer kennis en ervaring in het werken met reformatorische burgers, hoe makkelijker het is om samen te werken. Een blinde vlek voor het belang van religie of weinig kennis hebben over religie maakt het daarentegen ingewikkelder.

In focusgroepen met ervaren sociale professionals en in interviews met experts zochten we naar manieren om met vragen en dilemma's om te kunnen gaan. De opbrengsten hiervan vind je terug in deze handreiking.

We zijn veel dank verschuldigd aan alle professionals die hebben meegewerkt aan dit onderzoek. Zij gaven openheid over hun twijfels en vragen. Deelden prachtige voorbeelden van kundig sociaal werk. Hun sterke betrokkenheid en respectvolle benadering maakten indruk op ons.

Wij hopen dat je – net als wij – met veel interesse en voldoening 'een stap dichterbij' kunt komen. Als deze handreiking daarbij helpt, dan hebben wij ons doel bereikt.

Alie Wiertsema & Hugo Plaisier, docent-onderzoekers Christelijke Hogeschool Ede
Ede, december 2025

Inleiding

Aanleiding

Deze handreiking is bedoeld om sociaal werkers, lokale organisatie en adviseurs beleid te helpen samen te werken met reformatorische burgers en kerken. Dat helpt gemeenten invulling te geven aan hun opdracht om goed sociaal werk te leveren voor alle inwoners, ongeacht hun levensovertuiging.

In 2021-2022 hebben wij – Alie Wiertsema en Hugo Plaisier, docentonderzoekers – in een Gelderse gemeente de samenwerking tussen het sociaal team en de reformatorische inwoners onderzocht. Die samenwerking bleek namelijk niet meer op een vanzelfsprekende manier tot stand te komen. Dit leidde tot een onderzoeksverslag *Het steekt nauw* (Plaisier & Wiertsema, 2022) met aanbevelingen voor samenwerking voor de afdeling beleid van de gemeente, de kerken en het sociaal team.

In de eerste helft van 2023 deelden wij de uitkomsten van dit onderzoek met sociaal teams uit twee gemeenten, twee instellingen voor jeugdbescherming en beleidsmedewerkers van een gemeente.

Tijdens de voorbereiding van deze bijeenkomsten viel ons op dat sociaal werkers vergelijkbare vragen stelden als behandeld in *Het steekt nauw*. Maar zij stelden ook verdiepende en/of verbredende vragen: vragen op het niveau van het professioneel handelen en vragen op het niveau van het beleid van de organisatie en de gemeenten. Deze vragen nodigden ons uit tot het onderzoek waarop deze handreiking gebaseerd is.

Leeswijzer

Om goed samen te kunnen werken met reformatorische burgers is de eerste stap voor professionals goed op hen af te kunnen stemmen in hulptrajecten. Hierover gaan de handreikingen ‘Reformatorische leefwereld’, ‘Hoe stem je af op reformatorische hulpvragers?’ en ‘Hoe betrek je de kerk?’

Begeleiding bij opvoed- en gezinsvragen bij reformatorische inwoners vragen deels om een eigen aanpak. Lees hiervoor de handreikingen ‘Huwelijksproblemen’ en ‘Opvoedproblemen’.

De handreiking ‘Beleid- een goed voorbeeld’ laat zich lezen als een manier waarop een succesvolle samenwerkingsrelatie tussen een gemeente, reformatorische burgers en kerken kan worden gerealiseerd. Goed sociaal werk is immers ingebed in passend sociaal beleid.

HANDREIKING REFORMATORISCHE LEEFWERELD

Deze handreiking is bedoeld als een praktische ondersteuning voor sociaal professionals en adviseurs beleid in het sociaal domein om beter samen te kunnen werken met reformatorische burgers en kerken.

Introductie – Reformatorische mensen noemen elkaar soms ‘ons soort mensen’: mensen die op een vergelijkbare manier in het leven staan als zichzelf. In dit hoofdstuk werken we uit hoe dat leven en hun leefwereld eruitzien.

Deze kennis van de reformatorische leefwereld helpt je om beter te begrijpen waar mensen vandaan komen. En waarom zij een goede reden hebben om te doen wat zij doen.

Basiskennis

Reformatorische christenen maken onderdeel uit van het christendom. Deze stroming kent zijn oorsprong in de 17e eeuw en legt sterk de nadruk op de noodzaak van innerlijke verandering ('bekering'). Die bekering tot God is volgens de reformatorische geloofsleer nodig, maar kan pas gebeuren als je je zonde eerst heel oprecht hebt gevoeld.

Reformatorische christenen zijn door en door religieus (Boele, 2020). Dit betekent dat God een rol speelt in alle aspecten van hun leven. Hierbij voelen reformatorische christenen zich afhankelijk van God en voelen Gods gezag over hun leven, waarbij God ook de dingen in het leven bestuurt. "Alle dingen in het leven, vruchtbare en onvruchtbare jaren [...], gezondheid en ziekte, rijkdom en armoede, komen niet door toeval, maar uit Gods vaderhand," zo leert zondag 10 van de Heidelbergse Catechismus – een belangrijk leerboek. Het is God die beslist over ziekte en gezondheid. Datzelfde geldt ook voor andere problemen in het leven (Plaisier & Wiertsema, 2022).

De reformatorische zuil heeft een eigen cultuur. Er is bijvoorbeeld sprake van eigen waarden en idealen, betekenisgeving, levensstijl, regels, gewoonten en soms taal.

De lokale reformatorische gemeenschap is een hecht netwerk van familie, kerk, school en winkels: een wij cultuur. De relaties ontstaan en blijven in stand in een tamelijk gesloten kring van familie, vrienden, kerk, scholen en winkels. Mensen kennen elkaar en ondersteunen elkaar. Er is een hoge mate van onderlinge solidariteit. Dit zorgt voor bescherming en veiligheid. Bijvoorbeeld in de vorm van financiële en praktische onderlinge steun, waaronder ook opvangmogelijkheden van kinderen bij andere gezinnen. Deze 'bonding' zorgt echter ook voor afstand tot de samenleving en kan ertoe leiden dat mensen buiten eigen kring nauwelijks contacten hebben (Bakker & Felten, 2012).

Volgens een GGD hebben jongeren vooral vrienden en relaties binnen de eigen kring (GGD Gelderland-Midden, 2017).

Leefwereld

Onder 'leefwereld' verstaan wij iemands persoonlijke wereld van ervaringen en omgeving, inclusief sociaal en cultureel leven. Naast de bij de introductie genoemde kenmerken zijn de volgende kenmerken belangrijk om de leefwereld te begrijpen:

- Reformatorische burgers leven met én vanuit extern gezag. Dat wil zeggen dat het leven geleefd wordt vanuit de religie waarbij God de waarden en normen bepaalt en heeft laten vastleggen in de Bijbel. Dit betekent dat de regie voor keuzes in het leven in eerste instantie niet in de persoon zelf ligt ('wat goed voelt'), maar van buiten zichzelf komt.
- Het leven is bedoeld als leven in vertrouwen op God.
- Het gezin kent man, vrouw en kinderen als norm. Reformatorischen hebben het gevoel dat dit vanuit de samenleving onder druk is komen te staan.
- Gezagsgetrouwheid. De overheid wordt in de geloofsleer gezien als door God aangesteld. Er is in reformatorische wereld wel een toename te zien van onbegrip voor de uitwerking van ethische keuzes van de overheid voor hun zuil.
- (Opvoed-) problematiek wordt ook geduid vanuit de geloofsleer.
- Loyaliteit naar OSM-ers (= ons soort mensen).
- Terughoudendheid ten opzichte van vernieuwing.
- Wij-cultuur versus ik-cultuur. Waarbij de plattelandscultuur en reformatorisch cultuur soms in elkaar overlopen.

Er zijn vier kenmerken van de reformatorisch cultuur te onderscheiden

1. De zondagsheiliging is belangrijk. Reformatorische christenen gaan twee à driemaal per zondag naar de kerk. Verder brengt men deze dag door in de kring van het eigen gezin en neemt men zo min mogelijk deel aan het maatschappelijke leven.
2. In het maatschappelijk leven onthouden reformatorische burgers zich van een aantal zaken zoals media (liever geen televisie, gefilterd internet), dansen en bezoek van theater, bioscoop, etc. (De Muynck & Post, 2009). De opkomst van de smartphone en streamingdiensten is de reformatorische zuil echter niet voorbijgegaan.
3. Qua kleding dragen vrouwen geen broek of uitdagende kleding. Het haar is lang. Bij kerkgang dragen zij een hoed, mannen veelal een pak.
4. Voor geestelijke zaken is er een eigen woordenschat, met traditioneel taalgebruik. In het dagelijkse gesprek worden Bijbelteksten gebruikt. Er wordt niet gevloekt, ook zogenaamde bastaardvloeken worden niet gebezigd. De Bijbel leest men meerdere malen per dag uit de Statenvertaling van 1637 (Janse, 1985, zoals geciteerd in Janse, 2015).

HANDREIKING HOE STEM JE AF OP REFORMATORISCHE HULPVRAGERS?

Deze handreiking is bedoeld als een praktische ondersteuning voor sociaal professionals en adviseurs beleid in het sociaal domein om beter samen te kunnen werken met reformatorische burgers en kerken.

Introductie – In het sociaal werk wordt de samenwerking tussen cliënt en hulpverlener ook wel een werkrelatie of werkalliantie genoemd (Menger, et al., 2019). Je hebt een goede werkrelatie als je in de samenwerking overeenstemming hebt over de doelen van de hulp en de manier waarop die doelen bereikt moeten worden. Er is hierbij overeenstemming over de taken en de verdeling daarvan. Ook is het belangrijk dat er onderling een voldoende persoonlijke klik of verbinding is (Boxstaens, J, 2020)

Natuurlijk vraagt hulpverlening aan een reformatoren hulpvrager ook om het opbouwen van een werkrelatie. Dit kan bemoeilijkt worden door verschillen tussen jullie leefwerelden. Wat je kunt doen om die verschillen te overbruggen:

- Besef dat het moeilijk is om de wereld en denkwijze van de reformatoren christen te begrijpen als je zelf niet opgegroeid bent met deze zienswijze.
- Omdat trouw een belangrijk begrip is binnen de reformatoren wereld is je commitment als sociaal professional belangrijk. Zowel in tijd als in aandacht.
- Een waarderende, nieuwsgierige houding hebben, ook naar geloof en kerk, helpt. Dit moet niet blijven bij verwonderen en verbazen, maar het gaat om een oprecht zoeken naar wat de hulpvrager belangrijk vindt en waarom.
- Plezier hebben in het onderzoeken van de achtergrond van de reformatoren hulpvrager helpt.
- Vraag alles. 'Ik weet niet wat catechisatie is. Wil je me dat uitleggen en ook waarom je kind ernaar toe moet?' Door alles vanuit interesse te vragen, vergaar je kennis over de leefwereld.
- Wees je bewust van je eigen waarden, normen, levensvisie.
- Benoem gerust de verschillen tussen jullie: dat waar jij anders over denkt dan jouw cliënt. Check hoe het voor de ander is dat jullie er anders over denken.
- Vermijd impliciete of expliciete oordelen. Juist omdat reformatoren christenen zelf aangeven dat er in hun kring vaak oordelen zijn.
- Als je een oordeel over je cliënt voelt (je vindt iets van hem of haar), dan kan dit doorwerken in het contact:
 - Onderzoek dit met een collega.
 - Besef dat de cliënt niet verandert als jij er iets van vindt.
 - Bespreek het met je cliënt als je geweten een rol speelt.

Praktijkdilemma

Ik vind er wel wat van... die kinderen die alleen maar met kinderen van de reformatorische school omgaan. Zo leren ze toch nooit hoe de wereld eigenlijk in elkaar zit?

Praktijkdilemma

Als sociaal professional ga ik op huisbezoek bij een reformatorisch gezin. Ik werk bij het CJG. Pas ik me in kleding aan? Trek ik die dag een rok aan? Ze kunnen door mijn haar en oorbellen toch wel zien dat ik niet reformatorisch ben?

Wat kun je nog meer doen om een brug te slaan naar de hulpvragers?

- Wees open over de achtergronden van de methodiek die je gebruikt. Dat kan wantrouwen over het gaan morrelen aan normen en waarden wegnemen. Zelfverwerkelijking en autonomie zijn niet de belangrijkste waarden van reformatorische burgers.
- Schakel een bekwame collega in als het niet lukt om de verschillen te overbruggen.
- Voor preciaire onderwerpen, zoals seksualiteit of gezinsgrootte kan het ook een pré zijn als je als sociaal professional niet reformatorisch bent. De hulpvrager kan dan vrij uit spreken zonder dat hij of zij rekening hoeft te houden met waarden en normen die er binnen de reformatorische gemeenschap zijn.
- Soms kun je als hulpverlener de eerste stap zetten omdat het voor hulpvragers moeilijk is om een hulpverlener te accepteren die er anders uitziet.
- Zoek naar gemeenschappelijke grond, want er is misschien ook wel angst bij de hulpvrager: 'wat zal die hulpverlener wel niet van mij denken'.
- Laat je adviseren door hulpverleners uit de reformatorische wereld. Zij voelen een verantwoordelijkheid om hun niet reformatorische collega's wegwijs te maken.
- En baseer je keuze op gast zijn of gastheer/vrouw zijn.

Kleding

Binnen de reformatorische gezindte zijn er bepaalde kledingcodes. Bekende codes zijn het dragen van een rok of jurk door vrouwen, geen of weinig make-up. Oorbellen en tattoos zijn niet gebruikelijk. Als stelregel kun je nemen:

- a. Pas je in kleding aan als je te gast bent of als je ouders wilt ondersteunen in opvoedsituaties. Het maakt het eerste contact makkelijker. Je toont daarmee respect. Je kunt het zien als gebruik van werkkleding.
- b. Kiest de hulpvrager expliciet voor jou als hulpverlener terwijl ze weten dat je niet reformatorisch bent, dan mag je aannemen dat zij ook weten dat jij andere kledingcodes hebt.

Tip: Als je als hulpverlener het gesprek over aanpassing in kleding opent, biedt dat direct duidelijkheid over de verschillende posities en achtergronden van de hulpverlener en het gezin. Daarnaast is het 'niet weten van de codes' van de hulpverlener ook een reden om het gesprek te openen.

Praktijkdilemma

In het gesprek met de moeder betrapte ik mezelf op de gedachte “maar waarom zou je nog een kind krijgen, dat hoeft als vrouw in deze tijd toch niet meer”. Die gedachte was belemmerend in het gesprek. Zou ik zoiets gewoon kunnen vragen?

Praktijkdilemma

Ik wil een afspraak met beide ouders en de puberdochter in het gezin en stel voor om op dinsdagavond om 19.00 uur af te spreken. Dit kan volgens de ouders niet omdat de dochter dan naar catechisatie moet. Hoezo kan ze dat niet een keer overslaan? De afspraak die we moeten maken is erg belangrijk. Dat laatste zijn ze met mij eens.

Taalgebruik

Taalgebruik kun je zien als de basis voor de relatie. Het uitspreken van vloeken en bastaardvloeken is echt kwetsend en not done. Het is passend om woorden te kiezen die gebruikt worden door de hulpvrager. Voorbeelden van aangepast taalgebruik:

- Je neemt geen kinderen, maar ontvangt kinderen. Want: kinderen ontvang je namelijk van God.
- Als je iets uitlegt over stress spreek je niet over het reptielenbrein, maar over een deel in de hersenen wat aanslaat bij stress. Want: veel reformatrischen vinden de evolutietheorie in tegenspraak met hun geloof.

Hier geldt ook weer, maak je taalgebruik bespreekbaar. Een sociaal professional mag zich laten corrigeren als het taalgebruik kwetsend is of niet gepast.

Het helpt als duidelijk is waar jij, vanuit je organisatie, voor staat en dat dit anders is dan waar de hulpvrager voor staat (bijvoorbeeld het voeren van een regenboogvlag als organisatie).

Organiseren van hulp

Aanpassen betekent dat je goed nadenkt over hoe je hulp organiseert en wanneer je dat doet.

Als een kind bijvoorbeeld catechisatie volgt, plan dan geen afspraak op dat moment.

En als je een ouderavond voor reformatrische ouders organiseert, doe dat dan:

- In een ruimte die ouders niet in verlegenheid brengt (zoals een sporthal), maar vertrouwd is (het gebouw van de kerk).
- Laat de avond openen en sluiten door iemand van de kerkelijke gemeenschap.
- Houd rekening met doordeweekse kerkdiensten.

Gereserveerde opstelling

Door verschillen in leefwereld (tussen die van de hulpvrager en hulpverlener) kan een reformatrische hulpvrager zich gereserveerd opstellen. Het is belangrijk om de gereserveerde opstelling dan te thematiseren. Uitleggen dat doorvragen op dat wat belangrijk is voor de hulpvrager, essentieel is voor de hulpverlener. Een opmerking die hierin kan helpen is: “Als het voor jullie belangrijk is dat jullie hierin stappen zetten, dan moet je me meer context geven.” Ook kan het als evaluatievraag gesteld worden aan het eind: “Heb ik u goed begrepen?”

Een gereserveerde opstelling kan doorbroken worden door te vragen naar zingeving, hoe dat eruitziet in het dagelijks leven en waarom dat zo essentieel is voor de hulpvrager.

- Een 'niet wetende' opstelling helpt daarin.
- Het gesprek hierover kan starten aan de oppervlakte "Hoe is het om lid te zijn van een kerk?"
- De sociaal professional kan ook aan gepaste zelfonthulling doen, "ik ben niet/wel kerkelijk, hoe gaan we elkaar begrijpen?"
- Een dergelijk gesprek vraagt lef en fijngevoeligheid.

**HANDREIKING
HOE BETREK
JE DE KERK?**

Deze handreiking is bedoeld als een praktische ondersteuning voor sociaal professionals en adviseurs beleid in het sociaal domein om beter samen te kunnen werken met reformatorische burgers en kerken.

Introductie – Voor reformatorische burgers is het bezoeken van de kerkdiensten enorm belangrijk. De kerk is zowel een gebouw als een gemeenschap. In het gebouw komt de gemeenschap samen om samen te zingen, te bidden, uit de bijbel te lezen en naar de preek te luisteren. Een kerkenraad en de predikant geven leiding.

De kerk als gemeenschap

De kerkelijke gemeenschap is van grote betekenis voor de reformatorische burger. Er is veel contact, zowel georganiseerd als informeel. Het religieuze en culturele worden hier door elkaar beïnvloed.

De hulpvrager is onderdeel van deze gemeenschap en haar normen en waarden. In die zin is er sprake van een wij-cultuur. Daarom kan het belangrijk zijn om mensen uit de kerk te betrekken bij de hulp. Dat kan op de volgende manieren:

Betrekken bij de hulpverlening

Je kunt het meevragen van een predikant of ambtsdrager zien als het meevragen van ieder ander – een familielid of goede vriend. Wie er gevraagd wordt, hangt af van wie al bekend is met de hulpvraag van de cliënt.

Het meevragen een ambtsdrager uit de kerk die belast is met de pastorale zorg (een ouderling) of predikant kan verrijkend zijn bij huwelijksproblematiek of opvoedingsvragen. Hij kan dan een brug slaan tussen de religieuze aspecten en de hulpverlening, of kan behulpzaam zijn bij de inbedding van de hulpverlening in de leefwereld van de hulpvrager.

Houd er rekening mee dat reformatorische gezagsdragers in het pastoraat niet altijd goede kennis hebben van hulpverlening en soms geneigd zijn hulpvragen vooral als morele vragen te beantwoorden. Mag het wel of mag het niet. Daarmee kunnen hulpvragers of pastoranten soms beklemd raken. Reformatorische hulpverleningsorganisaties zijn juist op dit terrein erg deskundig en kunnen ook meedenken over de vraag of het raadzaam is de kerk of de ambtsdrager er bij te betrekken. Vraag bij twijfel om een collegiaal consult bij organisaties als Agathos, De Vluchtheuvel, Eleos, KOC of Stichting Schuilplaats.

Praktijkdilemma

In mijn gesprekken met meneer en mevrouw, merk ik dat 'de kerk' telkens aanwezig is. Meneer zegt dan "maar dat doen we niet bij ons, echtscheiding dat willen wij niet, dat doen wij niet". En ik vraag me af, wie is dan ons en wij? Kan ik vragen of ze bij het volgende gesprek iemand meenemen uit de kerk?

Beslissen

Wat als een kerkelijke achterban het niet eens is met wat er in de hulpverlening gebeurt? Je kunt als hulpverlener dan investeren in het contact met de kerk. De loyaliteit van de hulpvrager komt dan niet verder onder druk te staan. Maar het kan ook zijn dat de hulpvrager de mogelijkheid om de kerkelijke achterban te betrekken zelf afwijst.

Hulp krijgen van de gemeenschap

- Gezinnen zien elkaar in de context van kerk en de (reformatorische) school. Het besef niet als enige problemen te hebben of te weten dat problemen erbij horen (normaliseren) kan de laagdrempelige stap naar een andere ouder makkelijker maken.
- In sommige gemeenten is er een kerkelijke O-delijns opvangmogelijkheid: gezinnen die hun huis openstellen voor kinderen van gemeenteleden.
- Omdat de gemeenschap een belangrijke rol speelt in het leven van reformatorische christenen is deze altijd “aanwezig” tijdens het hulpverleningsproces. Of dit nu uitgesproken wordt of niet. Het kan zeer helpend zijn als zij betrokken wordt in het hulpverleningsproces. Als hulpverlener heb je toestemming (mandaat) nodig om de gemeenschap te betrekken. Dit mandaat kan door hulpvragers gegeven worden aan jou, de persoon van de sociaal professional. Maar ook een organisatie kan in zijn algemeenheid mandaat gegeven worden.

Verder lezen

In de handreikingen huwelijksproblemen en huiselijk geweld vind je een verdere uitwerking van het betrekken van het netwerk en de kerk.

HANDREIKING HUWELIJKS- PROBLEMEN

Deze handreiking is bedoeld als een praktische ondersteuning voor sociaal professionals en adviseurs beleid in het sociaal domein om beter samen te kunnen werken met reformatorische burgers en kerken.

Introductie – Voor reformatorische burgers is een huwelijk tussen man en vrouw de norm voor het samenleven. Samenwonen, latten of een geregistreerd partnerschap zijn niet de bedoeling. Het huwelijk tussen man en vrouw wordt ook niet beleefd als iets tijdelijks of voorlopigs. Het wordt gezien als een verbond: een verbintenis tussen twee personen met een persoonlijke, relationele en spirituele betekenis (Plaisier & Wiertsema, 2022).

Onder reformatorische christenen komt echtscheiding relatief weinig voor, al neemt dit wel toe (Movisie, 2012). Tegelijk blijft het gebod ‘Gij zult niet echtbreken’ het uitgangspunt, ook als er ingrijpende en langdurige relatieproblemen zijn.

In reformatorische gezinnen is er vaker sprake van een traditionele rolopvatting van man en vrouw.

Bij huwelijksproblemen van reformatorische echtparen kun je gebruik maken van reguliere werkwijzen en methoden. Neem de volgende aandachtspunten mee:

Wat is de betekenis van het huwelijk voor het echtpaar?

Om de context van het huwelijk van de hulpvragers te begrijpen, is het verstandig om het echtpaar expliciet te vragen wat het huwelijk voor hén betekent – persoonlijk, relationeel en geestelijk (spiritueel). De volgende vragen kunnen hiervoor behulpzaam zijn:

- Wat betekenen deze problemen voor jou en jullie? Hoe kijk je er vanuit het geloof, de kerk en de bijbel naar? En hoe is dat voor de mensen om jullie heen? En voor de mensen uit de kerk?
- Welke richtlijnen geeft de Bijbel jullie voor jullie huwelijk?
- Hoe zijn deze problemen voor jou in relatie tot God? Wat denk je dat God nu van jou zou vragen? En wat zou God in deze situatie jou of jullie kunnen geven?

Praktijkdilemma

Ik weet dat echtscheiding binnen de reformatorische gezindte niet gewenst is. Maar hoe beleven zij nu dat ze niet mogen scheiden? Kan ik aan ze vragen wat hun God daarvan vindt? Of kan ik vragen of ze weleens samen bidden voor hun huwelijk?

Is er aanvullende hulp mogelijk?

Speelt geloof een grote rol in de huwelijksproblemen? Kijk dan samen met het echtpaar of pastorale hulp, een vertrouwenspersoon of advies van de kerkenraad hierbij kan helpen. Dit zorgt ervoor dat je zelf bij jouw deskundigheid kan blijven. Wie kun je inschakelen als opvattingen, vragen of dilemma's rond het geloof een rol spelen?

Pastorale hulp is hulp van een ouderling of predikant. Deze hulp is nuttig als hulpvragers – of een van beide – met elkaar vastlopen in hun huwelijk en de vraag op tafel ligt hoe het verder moet. Er is geen liefde en trouw meer, er is geen zorg voor elkaar. Wel is er verwijdering, stilte of zijn er vormen van agressie. Het huwelijk blijft echter in stand vanwege het Bijbelse gebod 'Gij zult niet echtbreken'. Vaak is dan de gedachte dat dit betekent dat het huwelijk in juridische zin niet ontbonden wordt. De vraag is echter of er in het huwelijk ook sprake kan zijn van echtbreuk, namelijk doordat er geen onderlinge liefde en betrouwbaarheid meer is. Een ouderling of predikant kan helpen om breder na te denken over de uitleg van Bijbelse gebod.

Sommige kerken bieden naast pastorale zorg ook huwelijkstoerusting aan. Dat zijn bijeenkomsten die bijdragen aan een goede communicatie tussen partners.

Soms wil een man, als vader of echtgenoot, huiselijk geweld of verwaarlozing rechtvaardigen met passages uit de bijbel. Hiervoor zijn enkele teksten in de bijbel te vinden, die zonder verdere context zo uitgelegd zouden kunnen worden. Die uitleg past echter niet in de reformatorische visie op huwelijk en gezin, waar liefde en betrouwbaarheid de norm zijn. In zo'n situatie kan een predikant of ouderling met het echtpaar bespreken wat de bijbel zegt over de manier waarop echtgenoten, of ouders en kinderen, met elkaar om moeten gaan.

Bij seksueel geweld in het huwelijk of bij seksueel misbruik in het gezin, kan in de meeste reformatorische kerken een vertrouwenspersoon worden ingeschakeld.

Houdt er rekening mee dat reformatorische gezagsdragers in het pastoraat niet altijd goede kennis hebben van hulpverlening en soms geneigd zijn hulpvragen vooral als morele vragen te beantwoorden. Mag het wel of mag het niet. Daarmee kunnen hulpvragers of pastoranten soms beklemd raken. Reformatorische hulpverleningsorganisaties zijn juist op dit terrein erg deskundig en kunnen ook meedenken over de vraag of het raadzaam is de kerk of de ambtsdrager er bij te betrekken. Vraag bij twijfel om een collegiaal consult bij organisaties als Agathos, De Vluchtheuvel, Eleos, KOC of Stichting Schuilplaats.

Waar houd ik rekening mee bij echtscheiding?

In reformatorische kerken is het – op grond van de Bijbel – de regel dat echtscheiding alléén bij vreemdgaan (overspel) is toegestaan. Echtscheiding vanwege ernstige ontwrichting van het huwelijk is, in principe, niet toegestaan. Ook niet als er geen liefde meer is en herstel onmogelijk blijkt.

Als een echtpaar met een langdurig ernstig ontwricht huwelijk alles hebben geprobeerd, kan een kerkenraad toestemming geven om te scheiden van tafel en bed. Op die manier krijgt een echtpaar dan toestemming van de kerk om uit elkaar gaan – al blijven zij juridisch gezien gehuwd.

De laatste jaren wordt ook gezien dat mensen de kerk verlaten om te kunnen scheiden. Soms komen zij daarna terug.

Deze handreiking is bedoeld als een praktische ondersteuning voor sociaal professionals en adviseurs beleid in het sociaal domein om beter samen te kunnen werken met reformatorische burgers en kerken.

Introductie – Bij huiselijk geweld volg je gewoon de meldcode en werk je met de gebruikelijke methoden. Deze handreiking benoemt extra punten die bij reformatorische gezinnen kunnen spelen, zoals de rol van een wij-cultuur en omgaan met gevoelens van schuld en schaamte. Deze handreiking helpt om de reformatorische context in gezinnen met huiselijk geweld beter te begrijpen, zodat je meer kennis van zaken hebt.

Om misverstanden te voorkomen: reformatorische kerken hebben het standpunt dat geweld écht niet bij een opvoeding hoort. Niet alleen wettelijk, maar ook omdat de bescherming van wie kwetsbaar is, een Bijbelse plicht is.

Specifieke factoren

Bij huiselijk geweld in reformatorische gezinnen kunnen een aantal specifieke factoren een rol spelen:

- Gezinsgrootte kan de draaglast van ouders vergroten, waardoor ouders overbelast kunnen raken.
- In veel Gelderse en Betuwse reformatorische gezinnen is men minder gewend om over gevoelens te praten. Geef daar tijd voor en pas je tempo aan. Dat geldt ook voor het praten over levenservaringen en het gezin van herkomst.
- Ouders hebben vaker dan niet-reformatorische ouders een hoge norm voor het gedrag van de kinderen of de echtgenoten.
- Als scheiden voor echtgenoten en hun context geen optie is in gezinnen met huiselijk geweld, kan dat tot gevolg hebben dat geweld langer doorgaat én verergert.
- De norm in de gereformeerde gezindte is vaker dat kinderen 'in toom gehouden moeten worden'. Een pedagogische tik wordt hierbij regelmatig als normaal gezien.
- Schuld en schaamte krijgen soms een andere lading en worden dan nog sterker gevoeld. Het gaat dan om een gevoel van falen ten opzichte van de gemeenschap en ten opzichte van God of een hoge Bijbelse norm.

Betrekken van mensen uit eigen kring

Het inroepen van pastorale hulp, advies van een kerkenraad of de betrokkenheid van een vertrouwenspersoon is ook bij huiselijk geweld vaak waardevol. Ook gezien de wij-cultuur waar, kort gezegd, sociaal professionals nog meer rekening hebben te houden met het belang van de sociale omgeving, zoals familie en de kerkelijke gemeenschap.

Soms is er twijfel in een gezin dat hulp nodig heeft, of de instelling, sociaal professional of methode wel past bij hun levensbeschouwelijke identiteit. Of het is duidelijk dat het niet helemaal past, maar toch heel nuttig kan zijn. Dan kan het gezin ermee geholpen zijn als het van hun familie of de kerk 'toestemming' of 'goedkeuring' krijgt. Hulp die mogelijk niet matcht met de identiteit is bijvoorbeeld hulp van een niet-reformatorische instelling. Of hulp die de kerkgang of het volgen van catechisatie tijdelijk in de weg kan staan. Of tijdelijke opvang van de kinderen door een niet-reformatorisch pleeggezin of gezinshuis. Als dit soort hulp wel nodig is, kan een ambtsdrager met een zeker gezag spreken.

Het betrekken van mensen uit eigen kring kan een hoge drempel hebben. Schaamte speelt dan een rol.

Houdt er rekening mee dat reformatorische gezagsdragers in het pastoraat niet altijd goede kennis hebben van hulpverlening en soms geneigd zijn hulpvragen vooral als morele vragen te beantwoorden. Mag het wel of mag het niet. Daarmee kunnen hulpvragers of pastoranten soms beklemd raken. Reformatorische hulpverleningsorganisaties zijn juist op dit terrein erg deskundig en kunnen ook meedenken over de vraag of het raadzaam is de kerk of de ambtsdrager er bij te betrekken. Vraag bij twijfel om een collegiaal consult bij organisaties als Agathos, De Vluchtheuvel, Eleos, KOC of Stichting Schuilplaats.

Gevoelens van schaamte en schuld

Hulpvragers uit reformatorische kring ervaren vaker schaamte en schuldgevoel. Deze gevoelens kunnen voor een zekere zwaarte zorgen in de gesprekken. Hoe kun je daarmee omgaan?

- Wat lichtheid en humor toevoegen kán helpen: 'We zitten hier geloof ik allemaal met klotsende oksels. Klopt dat een beetje?'
- Het bespreken van schuld en schaamte kan ook lucht geven: 'Voor welke dingen schaamt jij je eigenlijk?' Het verkennen van die schaamte is vervolgens belangrijk: 'Hoe werkt dat dan, die schaamte?'
- Genade en vergeving zijn belangrijke elementen van het christelijk geloof. Daar is dan ook naar te vragen: 'Ken je ook vergeving?' En het verkennen ervan is belangrijk: 'Wat betekent vergeving voor jou? Hoe gaat dat?'

- Normaliseren is ook voor reformatorisches hulpvragers van relativerende waarde. Het helpt om vanuit compassie te werken en het gezin duidelijk te maken dat hun ervaring enerzijds uniek is, maar dat anderzijds elk mens, elk gezin, op z'n eigen manier aan het strijden is: 'Dit is niet wat je had gewild, we lopen allemaal tegen dingen aan die lastig zijn, hè?' 'We zien dat [strijden] vaak niet van elkaar, het gras bij de burens lijkt altijd groener'
- Normaliseren kan ook de vorm krijgen van het uitleggen dat elk mens, elk gezin andere mensen om zich heen nodig heeft en dat openheid er vaak toe leidt dat de ander wil helpen. 'Aan wie zou je het wel durven vertellen?' En: 'Wat kunnen reacties in de gemeente zijn? En hoe zou dat voor jou zijn?' Een andere vraag kan zijn: 'Joh, welke persoon uit de kerk of de kerkenraad zou je het verhaal wel durven te vertellen?'

HANDREIKING OPVOEDINGS- PROBLEMEN

Deze handreiking is bedoeld als een praktische ondersteuning voor sociaal professionals en adviseurs beleid in het sociaal domein om beter samen te kunnen werken met reformatorische burgers en kerken.

Introductie – Het opvoeden van kinderen is voor reformatorische ouders een niet vrijblijvende roeping. Bij de doop van hun kind beloven ouders hun kind op te voeden ‘in de vreze des Heeren’. Dat houdt in dat het opvoedingsdoel is dat kinderen leren om zelf hun gaven te gebruiken tot eer van God en ten dienste van de samenleving (Jansen, 2005).

Ouders kunnen angstig zijn dat zij het niet goed doen: “Je hebt de verantwoordelijkheid om het kind voor God op te voeden en als je hier niet aan voldoet, kun je daar bang van worden”, zegt een ouder in De Muynck & Post (2009, p. 21).

Veel ouders van kinderen met gedragsproblemen of storend gedrag hebben opvoedvragen. Dat is voor reformatorische ouders niet anders.

Bij opvoedproblemen geven sociaal professionals met ouders vaak aandacht aan drie vragen over de onderlinge dynamiek die erdoor ontstaat:

- Wat gebeurt er bij ons kind?
- Wat roept dit op bij ons en mij?
- Tot welke onderlinge dynamiek leidt dit?

Het inzicht in de dynamiek is ook voor reformatorische ouders belangrijk. Het is daarbij goed om te kijken welke emotionele en geestelijke betekenis er voor ouders is. Daarover gaat de volgende paragraaf.

Wat je moet weten over de geestelijke dimensie van opvoedproblemen

Ouders en mensen uit de gemeenschap kunnen **gedragsproblemen of storend gedrag van kinderen ervaren als zonde tegen God. Kort gezegd is zonde het teleurstellen van God.** Dat is niet iets vrijblijvends, omdat zonden eeuwige consequenties kunnen hebben. Ouders kunnen gedragsproblemen of storend gedrag labelen als zonde. Zij zien het dan als een vorm van opstand tegen God en de mensen die over de jongeren gesteld zijn. Daarmee krijgt dit gedrag een zware lading. Moeilijk gedrag van het kind is dan niet meer alleen een probleem voor het hier en nu.

Reformatorische ouders die het gevoel hebben dat zij falen in het hoogste opvoeddoel – hun kind op te voeden in de vreze des Heeren – kunnen innerlijk worstelen met de vraag of ze alles hebben gedaan wat binnen hun mogelijkheden lag. Verder kunnen deze ouders diep verdriet hebben als hun kinderen ‘andere wegen gaan’ (= afhaken bij het geloof). Dit kan een vorm van rouw zijn. Ook de grootouders kunnen dat verdriet hebben.

Bij opvoedondersteuning van niet-reformatorische ouders vragen sociaal professionals vaak naar de **gevolgen van gedragsproblemen**: welke schade wordt erdoor veroorzaakt en is het gedrag ook nog ergens helpend voor? Voor reformatorische ouders zijn deze vragen minder nuttig. Gedrag dat ingaat tegen Gods woord is in de ogen van reformatorische ouders immers per definitie schadelijk, doordat het zondig gedrag is.

In gezinnen waar er langdurige conflicten zijn tussen ouders en kind is er vaak geen of veel **minder onderlinge verbondenheid** (meer). In huis is er dan nog weinig ‘samen’ en de hoop daarop is misschien wel verdwenen. Het herstel of het tot stand brengen van verbinding met elkaar krijgt dan prioriteit. De taak van de sociaal werker is om te werken aan hoop en vertrouwen in de onderlinge verbinding. Dit geldt voor alle ouders, niet alleen de reformatorische. Bij refo-ouders kunnen op de achtergrond wel andere factoren een rol spelen:

- Als ouders en kind verbonden zijn met elkaar is het als ouder makkelijker om ‘het waarom’ van een regel uit te leggen. **De bedoeling van een regel** is heel krachtig, maar is iets dat in reformatorische kring niet altijd gebeurt. Vaak is het idee dat kinderen gewoon moeten gehoorzamen. Ook hebben ouders lang niet altijd doorleefd wat een regel en de waarde erachter voor henzelf betekent.
- Reformatorische jongeren kunnen zich afvragen hoe hun ouders hun geloof beleven: wat betekent dat echt voor hen? Zeker als er conflicten zijn. Als ouders dat niet kunnen uitleggen, dan ondermijnt dit de kans dat een kind die regel ook zal houden.

Begeleiden van reformatorische ouders met opvoedproblemen

Het begeleiden van reformatorische gezinnen waarin opvoedproblemen spelen vraagt dezelfde methodieken en grondhouding als met niet-reformatorische ouders. Tegelijk zijn er verschillen in de benadering. Voor de methode Nieuwe Autoriteit en Verbindend Gezag is het verstandig om rekening te houden met deze verschillen:

- Als belangrijke, **niet onderhandelbare regels**, noemen reformatische ouders vaak 'het geloof' of 'naar de kerk gaan'. Deze antwoorden nodigen uit tot een vervolgesprek: 'Wat betekent het geloof voor je?', 'Wat maakt de kerkgang zo belangrijk voor jullie?' en ook 'Weet je kind dit?'
- Erkenning voor deze voor ouders niet onderhandelbare regels, biedt ruimte om ook een vraag te kunnen stellen als: 'Als jeugdhulp kunnen wij niet werken aan het geloof van uw kind. Als we het anders gaan aanvlagen – door aandacht voor jullie relatie te hebben – zou het dan kunnen dat het geloof of de kerkgang op een gegeven moment gaat bijtrekken?'
- Wat kun je doen als ouders pubergedrag zien als **opstandig gedrag tegen God**? Vanuit jouw professie kun je met de volgende acties voorbijgaan aan het theologische aspect van deze vraag:
 - Benoem dat het gedrag van hun puber voor veel gezinnen herkenbaar is. Heel veel mensen gaan tussen hun veertiende en twintigste immers wel ergens doorheen (normaliseren).
 - Hoe kun je pubergedrag of opstandig gedrag een andere duiding geven? Dat kan op verschillende manieren. Vanuit de ontwikkelingspsychologie kun je pubergedrag zichtbaar maken door met ouders een schema met ontwikkelingstaken te bespreken. Of je kunt, als meer contextueel alternatief, met ouders in gesprek gaan over hoe zij tijdens hun jeugd waren en wat hun ouders daarover te vertellen zouden hebben. Het is ook mogelijk om aan te sluiten op het Bijbelse scheppingsverhaal waarin vrij vertaald staat dat kinderen zich losmaken van hun ouders en een eigen weg gaan zoeken. Tijdens dat proces gaat ook de verantwoordelijkheid over van de ouders naar het kind, zeker naar mate het kind opgroeit.
- Als ouders het gedrag van hun kind blijven afwijzen is het misschien goed het **thema 'genade'** met ouders te bespreken. Dit kan ook als je de taal van ouders niet spreekt. Je kunt dan uitleggen dat je niet alle christelijke begrippen even goed kent. Vervolgens kun je ouders uitnodigen om te vertellen wat genade is en wat dit voor hen betekent. En hoe zij dat zien in relatie tot hun kind. Als je meer bekend bent met de taal kun je het thema genade ook 'ontschuldigen' introduceren: 'Niemand, ook een gelovige niet, kan aan alle regels en wetten voldoen. Daarom is er ook genade. Hoe zou dat zijn voor jouw kind?' Of: 'Hoe zou het zijn als je met een bril van genade op zou kijken naar je kind? Hij heeft het in deze wereld ook maar te rooien en dat valt ook niet mee. Hij zit in twee werelden en wordt misschien wel verscheurd door allerlei gedachten.' Een alternatief voor het woord genade kan het woord geduld zijn. Nadenken over het geduld van God met mensen kan ouders inspireren ook geduldig te zijn met hun kinderen.

Praktijkdilemma

In het gesprek over de dochter van 17 die verkering heeft met een niet reformatorische jongen zegt vader dat dit een probleem is. Want wat als ze denken dat ze kunnen trouwen? Vader is oprecht ook verdrietig, dit was niet hoe hij het voor zich had gezien. Dit is toch geen gehoorzaamheid aan God?

- Soms maken ouders vanuit de Bijbel, hun cultuur en context opvoedkundige keuzes, waarover je als professional anders kunt denken. Hoe kun je dan blijven zien dat ouders het goede willen doen? Een metapositie innemen kan hierbij helpen: kijken naar het doel van de keuzes van de ouders. Wat zien zij als het beste voor hun kind? Waarom doen zij wat zij doen? Hoe kunnen ouders het doel bereiken?
- **Kinderen los gaan laten** is een belangrijk gespreksthema met ouders. Het los moeten laten van kinderen kan bij ouders tot **verdriet en soms rouw** leiden. Voor veel ouders geldt namelijk dat zij voor hun kind een toekomst zagen die past bij hun eigen geloof en bij de doopbelofte die zij hebben gedaan. Als die toekomst anders lijkt te worden, dan mag verdriet en rouw er ook zijn. Vanuit Verbindend Gezag kun je dan zeggen dat een ouder zijn invloed zo goed mogelijk gebruikt (heeft) en kun je vragen of hij al het andere in de handen van God kan leggen.
- **Als ouders voelen dat zij tekortschoten**, dan is het zinvol om dit met hen te onderzoeken: wat betekent het voor hen dat zij tekort zijn geschoten? En gaat het hierbij om de uitkomst of ook over de intenties in de opvoeding? Verder kun je met ouders bespreken wat vergeving door God betekent. Een vertrekpunt hiervoor kan zijn dat je constateert dat je als mens niet alles onder controle hebt, laat staan het gedrag van andere mensen – zoals kinderen. Dit wordt in de reformatorische traditie ook wel 'gebrokenheid' genoemd. Wat betekent het begrip 'genade' vanuit dat gegeven voor ouders? Ten slotte kun je met ouders onderzoeken wat toch al een beetje gelukt is in de opvoeding?
- Reformatorische ouders kunnen **overbeschermend** zijn naar hun kinderen. Ze laten dan geen ruimte voor hun kind om iets uit te proberen. Angst dat kinderen door zullen slaan in hun gedrag kan daarin een rol spelen. Ook kan de belofte van ouders bij de doop een rol spelen, namelijk dat zij hun kinderen naar vermogen (laten) onderwijzen in het christelijk geloof. In zulke situaties kun je expliciet vragen: "Hoe ziet de vreze des Heeren er voor jullie uit? Welke ideeën hebben jullie daarbij?"
- Benadruk expliciet dat in de verhouding tussen ouders en kind er sprake is van regels én van een relatie, waarbij beide aspecten belangrijk zijn.
- Zoek met ouders naar positieve uitzonderingen wat betreft de verbinding met hun kind: 'Waar heb je nog wel verbinding met je kind?' of 'Wanneer had je voor het laatst verbinding?'
- Voor reformatorische ouders kan het de vraag zijn hoe zij hun gezag behouden en zich tegelijk verbinden met hun kind en zich verdiepen in zijn belevingswereld.

- Ouders willen hun kind laten voelen dat hij of zij belangrijk voor hen is. En dat de onderlinge relatie ook belangrijk voor de ouders is. Specifiek voor reformatorische ouders op de Biblebelt kunnen de volgende acties ouders hierbij helpen:
 - Zoek een klus als vader en zoon, of moeder en dochter, om samen te kunnen doen. Samen aan het werk is voor vader en zoon zo'n manier om te werken aan onderlinge verbinding.
 - Geef complimenten. Reformatorische ouders zijn het niet altijd gewend om hun kind te complimenteren. Soms omdat gehoorzaamheid als norm wordt gezien, soms omdat ouders dat vanuit eigen opvoeding niet kennen.
 - Geef het kind als ouders letterlijk de boodschap: 'Wij willen heel graag dat je weer deelneemt aan het ons gezin, je hoort erbij. We willen je erbij.'

Vanuit **het intergenerationele perspectief** kan het nodig zijn om met ouders te kijken naar eigen geloofs-, levens- en gezinskeuzes. Deze kunnen namelijk op gespannen voet staan met loyaal blijven aan familie, kerk en sociaal netwerk, omdat andere keuzes onderlinge spanningen kunnen geven. Voor reformatorische ouders kunnen er – bij de verkenning van de eigen geschiedenis en gezin van herkomst – andere thema's spelen dan voor niet reformatorische ouders.

Een autoritaire opvoedingsstijl komt vaker voor bij reformatorische ouders. Ouders zetten de lijnen uit en het kind dient daarnaar te luisteren. Deze stijl komt duidelijkheid en structuur ten goede, maar voor warmte, inspraak en uitleg is er minder plek. Als ouders veel botsen met hun kind, dan kan een andere aanpak een andere uitkomst geven. Een autoritatieve opvoedstijl staat voor regels én uitleg daarover: waarom zijn de regels zoals ze zijn, wat is het belang van de regel voor de ouder? Ook laat deze stijl ruimte voor het oog hebben voor de behoefte van het kind, daar erkenning voor geven en daar zo mogelijk rekening mee houden. Naast de genoemde educatie aan ouders over ontwikkelingstaken en het bespreken van de invloed van eigen opvoeding, kan ook **voorlichting over opvoedstijlen** helpend zijn. Omdat dit ouders de keuze kan geven een eigen richting in de opvoeding in te slaan.

Tenslotte is het bij uithuisplaatsingen en dagbehandeling nodig om de sociale kaart van de christelijke jeugdzorg te kennen. Een instelling die aansluit bij de reformatorische identiteit sluit vaak eerder aan bij de behoeften van het gezin. Dit maakt acceptatie makkelijker.

HANDREIKING BELEID (EEN GOED VOORBEELD)

Deze handreiking is bedoeld als een praktische ondersteuning voor sociaal professionals en adviseurs beleid in het sociaal domein om beter samen te kunnen werken met reformatorische burgers en kerken.

Introductie – Hoe kun je als gemeente goed samenwerken met de reformatorische gemeenschap? Is die samenwerking eigenlijk anders dan met andere gemeenschappen?

De tekst hierna is tot stand gekomen op basis van een uitgebreid interview met een adviseur van een gemeente waar de samenwerking met de reformatorisch gemeenschap werkt. Ter wille van de anonimiteit zijn specifieke kenmerken van de gemeente in algemene zin beschreven.

De gemeente die centraal staat in dit goede voorbeeld bestaat uit meerdere kernen en heeft tussen de 20.000 en 30.000 inwoners.

Visie

De gemeente heeft een duidelijke visie op wat het betekent om een gemeente te zijn.

De relatie met de burgers is de basis, daarom is het nodig om de mensen dichtbij te hebben. En verder verdient iedereen een plek, elke burger of gemeenschap. Om dit te kunnen bereiken helpt het om elkaar te kennen én kennis te hebben van elkaar.

De gemeente vindt het ten slotte zijn verantwoordelijkheid dat problemen in de gemeenschap klein blijven.

Samenwerking met kerken

De gemeente ziet reformatorische burgers niet als specifieke doelgroep. De gemeente wil dat alle inwoners en gemeenschappen zich gezien en gehoord kunnen voelen. Daarom investeert de gemeente in de onderlinge contacten met alle inwoners en gemeenschappen. De realiteit is dat een aanzienlijk deel van de inwoners lid zijn van een (reformatorische) kerk. Dan is het logisch om in de samenwerking met burgers daarmee rekening te houden.

Er is twee keer per jaar een kerkenoverleg waarvoor alle kerken worden uitgenodigd. De burgemeester, wethouders en uitvoerders van de burgerlijke gemeente zijn aanwezig, evenals predikanten en andere ambtsdragers. Dit overleg is belangrijk voor de gemeente, de kerk wordt gezien als 'een collega'.

Naast het kerkenoverleg zijn er rond allerlei thema's overleggen met ambtsdragers of contactpersonen van de kerken. De samenwerking is daarbij zowel doel als middel. Doel omdat het nodig is om elkaar te kennen en te kunnen vinden als het nodig is. Middel omdat er onderlinge samenwerking nodig is in het belang van de inwoners van de gemeente.

In de samenwerking tussen kerken en de burgerlijke gemeente vraagt het verschil in verantwoordelijkheid voortdurend aandacht. De kerken dragen als niet neutrale partij zorg voor haar kerkleden en burgerlijke overheid draagt als neutrale partij zorg voor alle burgers van de gemeente. Door met elkaar in gesprek te blijven en te blijven bouwen aan de relatie kan men elkaar ook wijzen op ieders verantwoordelijkheid.

Goede contacten bieden goede kansen. Door te bouwen aan een relatie waarin de gemeente de kerken serieus nemen, kan er wederkerigheid ontstaan. Dan kan de situatie ontstaan dat ambtsdragers of contactpersonen van de kerken verwijzen naar de burgerlijke gemeente als dat nodig mocht zijn.

Ook in de gemeente zelf zijn goede contacten nodig, zodat de uitvoerende organisaties met kennis van de gemeenschappen kunnen uitleggen aan adviseurs en beleidsbepalers welke beleid er nodig is.

Samenwerken met kerken rond het sociaal domein

In een kerk in de gemeente bleek dat vrijwilligers en ambtsdragers te weinig kennis hadden over kwesties in het sociaal domein. Bijvoorbeeld rond armoede of GGZ-problematiek. Omdat er onderling vertrouwen was opgebouwd, hoorde de gemeente er terloops van. Na overleg met deze kerk en andere kerken organiseerde de gemeente een scholingstraject sociaal domein voor vrijwilligers en ambtsdragers. Dit loopt inmiddels een aantal jaren. Andere kerken, ook niet reformatorische, zijn hierbij aangesloten. Thema's zijn onder andere GGZ-problematiek, verslaving, armoede, suïcidaliteit, hulpverlening en geloof. De cursus wordt cyclisch georganiseerd, waardoor nieuwe vrijwilligers en ambtsdragers elk moment kunnen starten. Behalve dat men op de cursus kennis opdoet en ervaringen deelt (samenwerken als middel), leert men elkaar ook kennen en kan men elkaar daarna vinden (samenwerken als doel). Dit versterkt de onderlinge verbondenheid in en tussen kerken en met de gemeente. De kosten zijn laag omdat ambtenaren of sociaal werkers de cursus geven en bestaan verder alleen uit de huur van een gebouw en "zo nu en dan een bon".

Specifiek aanbod?

Hoewel de gemeente de reformatorische hulpvragers niet ziet als een specifieke doelgroep, hebben zij wel een specifiek hulpverleningsaanbod voor reformatorische inwoners. Reformatorische inwoners hebben namelijk een eigen achtergrond en inbedding, wat hun hulpvraag kan kleuren. Daarom wil de gemeente daarin investeren. Niet omdat zij dat verplicht is – dat is niet zo – maar omdat zij wil dat er een passend hulpaanbod is voor alle inwoners van de gemeente. Dit betekent dat jeugdzorg ook vanuit een reformatorische hulpverleningsorganisatie wordt ingekocht.

Een goede relatie opbouwen

Een goede relatie met burgers en organisaties is de basis voor het beleid van de gemeente. Dat betekent dat je als medewerker van de gemeente weet hoe je een relatie bouwt en behoudt. De insteek is eenvoudig: “Ik doe aardig en ik stap erop af.” Praktisch betekent dat dat je van ongeveer iedereen het telefoonnummer hebt en iedereen je mag bellen. Onderhoud de contacten ook als er geen directe aanleiding is. Een gesprek hoeft ook niet direct iets op te leveren. De tijd nemen voor een gesprek, luisteren en het erkennen van het verhaal van de inwoner, groep of organisatie kan al voldoende zijn.

Good practice sportdag

Elke basisschool in de gemeente organiseert jaarlijks een sportdag, hierbij geholpen door stagiaires van de sportopleiding. Omdat er op een gegeven moment te weinig stagiaires zijn, ontstaat er bij de gemeente het idee om te onderzoeken of de lokale verenigingen workshops kunnen aanbieden aan de kinderen. Praktischer is dan wel dat alle basisscholen tegelijk meedoen. Zou dat lukken? De gemeente benadert de directeuren: wat vinden jullie van dit idee? En zal ik de verenigingen dan vragen of ze die workshops willen doen? De reformatorische basisschool wil ook meedoen, maar wil niet dat hun leerlingen kunnen kiezen voor bijvoorbeeld dans en theater. Geen punt voor de gemeente, want het doel is om zoveel mogelijk met elkaar te kunnen doen. Uiteindelijk biedt deze school de leerlingen een keuzekaart met vijftien workshops en de andere scholen bieden iets meer keuzes. Op deze manier kunnen alle leerlingen uit de gemeente meedoen.

Met wie bouw je relaties? Alle verschillende partijen in het sociaal domein doen ertoe. De gemeente heeft daarin de taak om de eerste stap te zetten, erop af te gaan. Hoe dichter de burger of de organisatie bij de gemeente is, hoe beter men elkaar weet te vinden als er problemen zijn. Ook brengt de gemeente organisaties met elkaar in contact. Verder organiseert de gemeente ontmoetingen in buurthuizen, maar ook tussen scholen en jeugdhulpverleningsinstellingen. Het is namelijk belangrijk dat men elkaar leert kennen en elkaar tegenkomt. Men is in eerste instantie uit op verbinding, het gevolg is dat er afspraken komen.

Aanpassen

De burgerlijke gemeente is neutraal en dat geeft duidelijke grenzen aan wat zij kan en wil.

Maar ook bij het thema aanpassen staat de vraag 'Wat kun je als gemeente doen om hulp te kunnen bieden aan burgers?' centraal. Dit uit zich in de volgende acties:

- Alle sociaal professionals krijgen een scholing over de leefwereld van reformatorische burgers.
- Als er voor burgers of kerken wat georganiseerd wordt, dan kiest de gemeente ervoor om dit op een locatie te doen die voor iedereen acceptabel is. Omdat het doel voorop staat houdt de gemeente rekening met bepaalde gevoeligheden, ook als dat gaat om gevoeligheden tussen kerken.
- Het is behulpzaam om op taal en kleding te letten om daarmee eventuele drempels en beelden weg te nemen. Het doel 'leren en samenwerken' is belangrijker dan de moeite die het aanpassen vergt.

Bijlage 1: Verder luisteren of kijken?

Podcasts en documentaires (peildatum: december 2025)

Titel	Maker	Korte beschrijving
Niet van de Wereld	Maarten Dallinga, Omroep Gelderland	Hoe is het om streng christelijk te zijn in een samenleving die steeds verder ontkerkelijkt? Welke spanningen levert dit op en hoe gaat men hiermee om? Journalist en podcastmaker Maarten Dallinga dook in de wereld van reformatorische christenen op de Gelderse Biblebelt. Vijf afleveringen, 2022.
Biblebelt	Jorina Haspels & Berendien Tetelepta, AD	De journalisten maakten een trip over de Biblebelt. Ze spraken, reizend met hun busje dominees, opiniemakers, onderzoekers, gewone mensen, jong en oud en maakten er een podcastserie van. Vijf afleveringen, 2022.
Refolutie	Rutger Castricum, POW	Rutger Castricum volgt reformatorische jongeren die zijn opgegroeid met conservatieve normen en waarden uit het christelijk geloof. Hun levensinstelling delen ze steeds vaker actief met de rest van het land. Ze mengen zich in actuele discussies. Zo zijn ze tegen abortus, strijden ze tegen de komst van de regenboogvlag en zetten ze zich in voor het behoud van het christelijke onderwijs. Ideeën die anno 2022 niet kunnen rekenen op heel veel bijstand. Twee afleveringen, 2022
Ik was een kind	EO	Een documentaire over een vrouw die 25 jaar later terugblijkt op het seksueel misbruik dat haar in de reformatorische gezindte overkwam. De beschuldigden zijn vrijgesproken. Hoe blikt haar omgeving vijfentwintig jaar later terug? 75 minuten.

Bijlage 2 – Passende hulp vinden? Een kleine sociale kaart

Hoe vind je passende (vervolg)hulp voor reformatorische hulpvragers? Onderstaande tabel geeft een overzicht van een aantal aanbieders die in meerdere regio's werken. Regionale aanbieders zijn niet opgenomen.

Type	Naam	Korte zelfbeschrijving
Ik zoek christelijke hulp	https://www.ikzoekchristelijkehulp.nl/	Online vindplaats voor christelijke hulp – waaronder ook specifiek reformatorische aanbieders.
Ambulante (jeugd)hulp	Agathos	Agathos biedt deskundige zorg en hulpverlening. Samen met u en uw naasten kijken we wat mogelijk is om te zorgen dat u zo goed mogelijk thuis kunt wonen. 'Goed doen aan alle mensen' is een boodschap uit de Bijbel die we bij Agathos heel belangrijk vinden. Veel cliënten kiezen bewust voor Agathos vanwege de reformatorische levensovertuiging. Iedereen – ongeacht levensovertuiging – is bij ons van harte welkom.
Ambulante hulp	Stichting Schuilplaats	Wij verlenen hulp vanuit de overtuiging dat de Bijbel, als onfeilbaar Woord van God, een richtsnoer is voor het hele leven. Vanuit de Bijbelse opdracht tot naastenliefde biedt Stichting Schuilplaats hulp aan mensen in nood.
GGZ	Eleos	Eleos is specialist in christelijke ggz. Wij zijn ervan overtuigd dat geloof en zingeving belangrijk zijn voor je psychisch functioneren. Natuurlijk volgen we daarbij de laatste wetenschappelijke inzichten. En dat is juist wat ons als christelijke ggz-instelling onderscheidt.
Ambulante hulp	De Vluchtheuvel	Christelijke psychosociale hulpverlening bij mentale en emotionele gezondheid, huwelijk, opvoeding en relaties.
Ambulante jeugdhulp	KOC	KOC biedt begeleiding, behandeling (binnen de basis-GGZ) en diagnostiek aan kinderen en jongeren van 0 tot 18 jaar. We werken vanuit een reformatorisch-christelijke identiteit, met aandacht voor het kind in zijn/haar omgeving.

Bijlage 3 – Onderzoeksverantwoording

Aanleiding

In 2021-2022 hebben docentonderzoekers Alie Wiertsema en Hugo Plaisier vanuit het lectoraat Informele Netwerken van de CHE en in de Werkplaats Sociaal Domein Gelderse Vallei onderzoek gedaan in Scherpenzeel naar de samenwerking tussen het sociaal team en de reformatorische inwoners. Die samenwerking bleek namelijk niet meer op een vanzelfsprekende manier tot stand te komen. Dit leidde tot een onderzoeksverslag *Het steekt nauw* (Plaisier & Wiertsema, 2022) met aanbevelingen voor samenwerking voor de afdeling beleid van de gemeente, de kerken en het sociaal team, als ook inhoudelijke aandachtspunten voor de sociaal professionals.

In de eerste helft van 2023 deelden wij de uitkomsten van dit onderzoek met sociaal teams uit twee gemeenten, twee instellingen voor jeugdbescherming en beleidsmedewerkers van een gemeente. Tijdens de voorbereiding van deze bijeenkomsten viel ons – de docentonderzoekers – op dat sociaal werkers vergelijkbare vragen stelden als behandeld in *Het steekt nauw*. Het onderzoeksverslag en het delen van de uitkomsten leidde tot beantwoording van die vragen. Daarnaast kwamen er verdiepende of verbredende vragen die uitnodigden tot vervolgonderzoek.

In dit onderzoek staan de vragen en dilemma's van sociaal werkers, hun organisaties en die van de beleidsbepalers (gemeente) centraal. Wat zijn de uitdagingen bij het samenwerken met reformatorische burgers en kerken? Hoe kunnen deze vragen beantwoord worden en welke mogelijkheden zijn er om met de dilemma's om te gaan? De doelstelling van het onderzoek is hiermee de kwaliteit van de hulp aan reformatorische hulpvragers te verhogen. Zodat gemeenten kunnen voorzien in de opdracht om goed sociaal werk te leveren voor alle inwoners, ongeacht hun levensovertuiging.

Probleemstelling en kansen

Probleemstelling

In het sociaal domein kent de samenwerking met reformatorische hulpvragers en hun omgeving vaak uitdagingen (Plaisier & Wiertsema, 2022). Deze uitdagingen zitten op het niveau van de samenwerking tussen een hulpvrager en een hulpverlener, maar ook op het niveau van de organisatie van het sociaal werk en de samenwerking met bijvoorbeeld kerken.

Op het niveau van individuele hulp kan het moeilijker zijn om aan te sluiten bij reformatorische burgers, omdat sociaal werkers de reformatorische leefwereld niet van binnenuit kennen. Rekening houden met specifieke gevoeligheden kan dan lastiger zijn. Ook kunnen er unknown unknowns zijn: niet weten wat je als sociaal werker niet weet, waardoor er mogelijk blinde vlekken zijn in het gesprek.

Op beleidsniveau is het niet altijd eenvoudig en vanzelfsprekend om antwoord te geven op de vraag wat goed sociaal werk is voor reformatorische inwoners, waarbij vertrouwen krijgen van kerkelijke ambtsdragers en samenwerking met kerken en identitaire organisaties belangrijke uitgangspunten blijken te zijn.

Afbakenen

Met reformatorische burgers bedoelen we in dit onderzoek mensen met een bevindelijk gereformeerde levensbeschouwing.

Bevindelijk gereformeerden maken onderdeel uit van het Nederlandse protestantisme. Voor hier voert het te ver om alle stromingen binnen de bedding van het protestantisme te beschrijven¹ en beperken we ons tot de orthodoxe stroming. In deze orthodoxe stroming zijn er twee groepen: de orthodox-gereformeerden en de bevindelijk-gereformeerden (De Muynck & Post, 2009).

De bevindelijk gereformeerde stroming kent verschillende kringen van organisaties: eigen scholen (bijvoorbeeld het van Lodenstein College), een krant (Reformatorisch Dagblad) en een politieke partij (SGP) en kerken, zoals, van groot naar klein, de Gereformeerde Gemeenten, de Hersteld Hervormde Kerk en de Gereformeerde Gemeenten in Nederland. Deze organisatievorm zorgt ervoor dat er ook wel van de reformatorische zuil² wordt gesproken. De groep wordt in de samenleving én in de eigen zuil ook wel met *refo*'s aangeduid (Plaisier & Wiertsema, 2022).

Met de term biblebelt doelen we op een begrip dat geografie en groepscultuur met elkaar verbindt. De biblebelt ligt op een smalle strook land van Terneuzen via de Alblasserwaard en Gouda naar Staphorst en Rijssen (Exalto, 2014). Juist voor het sociaal werk dat gevestigd is op de biblebelt is dit onderzoek relevant.

Randvoorwaarden

Het onderzoek is op 24 november 2023 goedgekeurd door de ethische commissie van de CHE. Het onderzoeksplan is gebaseerd op de principes uit de Nederlandse gedragscode wetenschappelijke integriteit ten behoeve van eerlijkheid, zorgvuldigheid, transparantie, onafhankelijkheid en verantwoordelijkheid.

Onderzoeksvragen

Hoofdvraag:

Wat moet een niet-reformatorische sociaal werker³ en haar gemeentelijke organisatie weten, kunnen en doen om een werkrelatie op te kunnen bouwen met een reformatorische inwoner met opvoed- en/of huwelijksproblematiek en met de kerkelijke gemeenschap waartoe deze inwoner behoort?

Deelvragen naar aanleiding van de hoofdvraag:

1. Welke vragen of praktijkdilemma's hebben sociaal werkers en beleidsbepalers op handelings- en organisatorisch niveau in het contact met reformatorische inwoners?
2. Wat is, op grond van bestaand onderzoek en volgens deskundigen, helpend voor sociaal werkers en beleidsbepalers om voorbij de vragen en praktijkdilemma's (uit vraag 1) te komen?
3. Welke professionalisering is er, op grond van bestaand onderzoek en volgens deskundigen, nodig om deze vragen en dilemma's te hanteren?

¹ Voor wie meer wil lezen over het Nederlandse protestantisme verwijzen we in eerste instantie naar [Wikipedia](https://nl.wikipedia.org/wiki/Nederlands_Protestantisme).

² De term gereformeerde gezindte is min of meer synoniem voor deze zuil.

³ Voor de leesbaarheid hanteren we hierna de term 'sociaal werker'. Daarmee bedoelen we de sociaal werkers die van niet-reformatorische huize zijn en (kunnen) werken met reformatorische hulpvragers.

Doelstelling

Met het onderzoek dragen we bij aan een betere aansluiting van sociaal werkers en beleidsbepalers bij reformatische burgers en kerkelijke gemeenschappen.

Resultaat

Met dit onderzoek beogen we de volgende opbrengst te realiseren:

- Een handreiking op handelings- en beleidsniveau
- Een symposium voor sociaal werkers en beleidsmakers waarin de uitkomsten van het onderzoek gepresenteerd zullen worden (20 januari 2026)

Onderzoeksmethode en -fasering

Het onderzoek heeft tot doel een kennis- en handelingsprobleem in het sociaal domein te verkennen, daarna te toetsen en vervolgens onderbouwde aanbevelingen te doen. Daarom is het onderzoeksdesign multi-strategy, wat ook wel mixed methods wordt genoemd (Robson, 2011, p. 160).

Schematisch ziet het onderzoek er als volgt uit:

Onderzoeksfase	Opbrengst	Onderzoeksmethoden	Deelvragen
Fase 1 Dataverzameling tijdens kennisdelingsbijeenkomsten	Inventarisatie van vragen en dilemma's van sociaal werkers en beleidsbepalers	Dataverzamelingsmethode 1: participatieve observatie Kwalitatief	Deelvraag 1
Fase 2 Toetsing van lijst met vragen en dilemma's en aanvullingen	Zo representatief mogelijk overzicht van vragen en dilemma's	Dataverzamelingsmethode 2: survey Kwantitatief	Deelvraag 1
Fase 3 Inventariseren van aanbevelingen voor de praktijk van het sociaal werk en deze toepasbaar maken.	Handreiking hanteren vragen en dilemma's Symposium rond hanteren vragen en dilemma's	Dataverzamelingsmethode 3: literatuuronderzoek Dataverzamelingsmethode 4: interviews deskundigen Dataverzamelingsmethode 5: focusgroep praktijkdeskundigen Kwalitatief	Deelvraag 2 en 3

Hieronder lichten we de fasen toe.

Fase 1

Tussen januari en mei 2023 verzamelden we data bij sociale professionals en beleidsmedewerkers. Dit deden we tijdens interactieve deskundigheidsbevordering, met informed consent, waarbij we geluidsopnamen maakten van de onderlinge gespreken over het werken met reformatorische burgers en kerken. Doel hiervan: inventariseren van de vragen en dilemma's die er leven bij sociale professionals en beleidsmedewerkers.

Fase 2

Om een zo representatief mogelijk beeld te krijgen van de vragen en dilemma's van sociaal werkers op de biblebelt was de tweede fase exploratief en kwantitatief van aard. Dit verkregen we door het uitzetten van een survey onder sociaal professionals die werkzaam zijn in gemeenten in een deel van de biblebelt.

Fase 3

In de derde onderzoeksfase onderzochten we wat sociaal werkers en beleidsbepalers in goede praktijken weten, kunnen en doen om tot een goede werkrelatie te komen. Dit deden we door middel van interviews met experts en een focusgroep met praktijkdeskundigen

Dataverzamelmethode

Op volgorde van de deelvragen werken we uit welke dataverzameling- en analysemethoden we gebruiken.

Deelvraag 1

Welke vragen of praktijkdilemma's hebben sociaal werkers en beleidsbepalers op handelings- en organisatorisch niveau?

De data in de eerste fase van het onderzoek hebben we op een onorthodoxe manier verzameld. De praktijk van het sociaal werk vroeg op dat moment namelijk om kennisoverdracht aan hen, niet om onderzoek. Wel wilde de praktijk meewerken aan onderzoek op een niet belastende manier. Dit past bij de context en focus van 'real world research' waar professionele praktijken en praktijkverbetering centraal staan (Robson, 2011). De data zijn op een systematische en transparante manier verzameld.

Dataverzamelmethode 1: participatieve observatie

- De uitnodigingen om kennis te delen over het werken met reformatorische burgers rond vragen en dilemma's ten aanzien van opvoeding en huwelijk vormden telkens de aanleiding voor de deskundigheidsbevordering.
- In afstemming met de vragende partij kozen we voor interactieve kennisdelingsbijeenkomsten.
- Deze bereidden we als volgt voor:
 - Voorbereidend gesprek:
 - Aanleiding en doel van de bijeenkomst, inclusief verkenning van de vragen en dilemma's in de praktijk
 - Afstemming over ons belang: het inventariseren van vragen en dilemma's en overstemming over het middel (interactieve kennisdeling met gericht voorbereiding)

- Toesturen aan de vragende partij:
 - o Informed consent
 - o Onderzoeksverslag *Het steekt nauw* (Plaisier & Wiertsema, 2022) met het verzoek deze ter voorbereiding door te nemen
 - o Het verzoek aan de deelnemers om vooraf schriftelijk vragen en dilemma's te noteren (via Onedrive van de onderzoekers).

Uitvoering van de kennisdeling:

- o Met behulp van een context afhankelijke PowerPoint (inhoud: reformatorische burgers, drempels om hulp te vragen, vragen en dilemma's rond opvoeding en huwelijk).
- o Duur 1 tot 1,5 uur
- o Door beide docent-onderzoekers
- o Toestemming gevraagd voor geluidsopname voor het onderzoek
- o Starten van de geluidsopname
- o Kennisdelen + ingaan op vragen en dilemma's
- o Aanmoedigen van onderling gesprek over vragen en dilemma's
- o Doorvragen op de context van vragen en dilemma's

De onderzoekspopulatie bestond in deze eerste fase uit sociaal werkers die we ontmoetten tijdens kennisdelingsbijeenkomsten op de biblebelt:

- Twee sociaal teams (eenmaal twaalf professionals, eenmaal twintig)
- Twee organisaties voor jeugdbescherming (eenmaal 42 professionals, eenmaal twaalf)
- Een gemeente (een beleidsmedewerker, een directeur en twee leidinggevendenden van sociaal werk organisaties).

Qua dataverwerking noteerden we eerst de vragen en praktijkdilemma's die in de geluidsopnamen van de presentaties voorbijkwamen. Vervolgens hebben we de data deductief benaderd door middel van het gesloten coderen van honderden fragmenten. Eerst los van elkaar, vervolgens in samenspraak. De thema's, subthema's en labels voor het coderen hebben we zoveel mogelijk ontleend aan het theoretisch kader uit *Het steekt nauw*.

In de *tweede fase* hebben we de vragen en dilemma's over het werken met reformatorische burgers en kerken voorgelegd aan een representatieve steekgroep van sociaal werkers van sociaal teams op de biblebelt. Hetzelfde deden we voor beleidsbepalers (beleidsmedewerkers). Doel was om te onderzoeken welke vragen en dilemma's breed gedeeld worden, en te checken of deze vragen en dilemma's min of meer een compleet overzicht vormen.

Dataverzamelmethode 2 – survey:

Ontwikkelen survey

Na het coderen was het nodig om het aantal thema's, vragen en dilemma's te reduceren tot de essentie. Voor deze selectie van topics hebben we een afwegingskader gemaakt waarin kwantitatieve en kwalitatieve aspecten een rol spelen, zoals welke vragen en dilemma's zijn het meest genoemd, welke aspecten van professionaliteit zijn er in het geding, en welke vragen en dilemma's zijn op basis van literatuurstudie belangrijk en urgent?

Vervolgens zetten we de volgende stappen, omdat er in de onderzoeksliteratuur geen (vergelijkbare) vragenlijsten beschikbaar zijn:

- De topics operationaliseerden we in stellingen (Likertschaal). Daarbij gebruikten we ook (controle)vragen om te onderzoeken aan welke vorm van professionaliteit de thema's raken (persoonlijke, instrumentele en ethische professionaliteit).
- Vervolgens hebben we de survey getest. Twee onderzoeksdocusenten hebben feedback gegeven op basis van face validity. Na het verwerken van de feedback hebben vier sociaal professionals uit de doelgroep de vragenlijst getest en feedback gegeven. Deze feedback hebben we verwerkt en de data van testers verwijderd uit de survey.
- De vragenlijsten (in Microsoft Forms) legden we voor aan sociaal professionals en beleidsmedewerkers van gemeenten op de biblebelt, afgebakend tot de Veluwe en Gelderse Vallei, Rivierenland en Neder-Betuwe, te weten: Veenendaal, Hoevelaken, Nijkerk, Putten, Voorthuizen, Woudenberg, Nunspeet, Apeldoorn, Epe, Ermelo, Arnhem, Barneveld, Brummen, Elburg, Epe, Harderwijk, Hattem, Heerde, Oldebroek, Renkum, Rheden, Voorst en Wageningen, Tiel, Culemborg, Maasdriel, West Maas en Waal, West Betuwe, Neder-Betuwe, Buren, Dodewaard, Echteld, IJendoorn, Kesteren, Ochten en Opheusden.
- Een adviseur sociaal domein van de VNG, die het belang van dit onderzoek onderkent, heeft haar contacten bij de gemeenten benut om aandacht te vragen voor het onderzoek.
- In- en exclusiecriteria voor respondenten voor de surveys voor professionals en beleidsmedewerkers:
 - Organisaties: sociale teams, jeugdzorgaanbieders (niet-reformatorisch), Veilig Thuis / Raad voor de Kinderbescherming in de hierboven beschreven gemeenten.
 - Beleidsmedewerkers: wel van de gemeente, niet van de zorgaanbieders, Veilig Thuis of Raad voor de Kinderbescherming.
 - Professionals en beleidsmedewerkers: niet-reformatorisch
 - Thema: opvoeding en huwelijk
 - Domein: jeugd
- De verwerking van deze data is vastgelegd in het datamanagementplan van. Alle data zijn geanonimiseerd verwerkt.

Uitzetten en analyse van de survey

De survey is ingevuld door 81 professionals, na schonen op basis van de in- en exclusiecriteria bleven er 79 respondenten over (N=79). De onderzoekspopulatie is alleen te schatten (omdat professionals uitgenodigd zijn de survey te delen onder collega's), waarbij we op een schatting van 200 tot 400 professionals. Daarmee komt het betrouwbaarheidsniveau op basis van de steekproefcalculator tussen de 68 en 75 procent. Dit betekent dat het kwantitatieve onderzoek indicatief is.

Bij de analyse hebben we onder andere gekeken naar profielvariabelen. Hiervoor baseerden we ons op bevindingen van Walhout & Vinke (2021), Plaisier & Wiertsema (2022) en de ervaringen in de deskundigheidsbevorderingen: werkervaring, persoonlijke affiniteit met en kennis van reformatorische burgers, persoonlijke levensbeschouwing⁴, en kunnen aansluiten bij reformatorische burgers, taken als sociaal werker (indicatiestelling en/of hulpverlening).

⁴ Walhout en Vinke (2021) geven in hun onderzoek naar sociaal werk voor reformatorische inwoners aan dat orthodox gereformeerde sociaal en ex-bevindelijk gereformeerde sociaal werkers het ingewikkelder lijken te vinden om open en zonder oordeel het verhaal van bevindelijk gereformeerde inwoners te horen. Bij een van de kennisdelingsbijeenkomsten werd dit bevestigd door de aanwezige sociaal werkers.

Na analyse van de survey bleek dat de vragen en dilemma's van professionals herkend werden door hun vakgenoten.

Deelvraag 2

Wat is, volgens literatuur en deskundigen, helpend voor sociaal werkers en beleidsbepalers om voorbij de vragen en praktijkdilemma's (uit vraag 1) te komen?

Het bestuderen van actuele literatuur bleek geen bruikbare methode, omdat er op de thema's van dit onderzoek geen (vak)literatuur van na 2021 beschikbaar bleek te zijn. Ook de experts kwamen met al door ons benutte bronnen als het onderzoek van De Muynck & Post (2009). Dit betekent dat we voor deelvraag 2 en 3 gebruik hebben gemaakt van de dataverzamelmethode interviews en focusgroepen.

Dataverzamelmethode 3:

We interviewden, semigestructureerd, zes experts. De experts hebben minimaal tien jaar werkervaring met reformatorische burgers in het sociaal domein. In het werkveld worden zij geconsulteerd om hun expertise. Een expert verzorgt ook trainingen en publicaties rond dit onderwerp. De experts zijn bachelor- of master opgeleid in het sociaal werk, pedagogiek of orthopedagogiek. Eén interview betrof het gemeentelijk beleid, de vijf andere interviews het werken met cliënten en hun netwerk.

De experts ontvingen vooraf de informatiebrief en toestemmingsverklaring.

Dataverzamelmethode 4:

In twee focusgroepen bevroegen we beide keren vier sociaal werkers op goede praktijken in uitvoering en organisatiebeleid. De focusgroepeelnemers hadden in de survey kenbaar gemaakt dat zij mee wilden werken aan het vervolg van het onderzoek.

Voorafgaande aan de focusgroep kregen de deelnemers de informatiebrief en toestemmingsverklaring toegestuurd.

Dataverwerking en -analyse interviews en focusgroepen

Transcripties verkregen we via Microsoft Teams. Deze controleerden we op juistheid en pasten ze aan waar dat nodig was voor de navolgbaarheid.

Om tot betekenisvolle data te komen analyseerden we de transcripties op thematische wijze (Donk & Lanen, 2019, p. 252), waarbij we het vier ogen principe hanteerden. De thema's die we voor het gesloten coderen gebruikten waren dezelfde als die van de survey. De interviews en focusgroepen waren namelijk bedoeld om tot antwoorden of handelingsmogelijkheden te komen op de in de survey gevalideerde vragen en dilemma's.

Deelvraag 3

Welke professionalisering is er, volgens literatuur en deskundigen, nodig om deze vragen en dilemma's te hanteren?

In de interviews met de experts en in de focusgroepen met praktijkdeskundigen onderzochten we met hen wat sociaal werkers en beleidsadviseurs helpt en nodig hebben om te professionaliseren. Leidraad voor de inhoud van deze gesprekken is de afbakening van Movisie (z.d.) van wat professionalisering is: "Professionalisering is een continu proces en gaat over beroepsinhoud en

kennisontwikkeling, de positie van de beroepskracht in de organisatie en de samenleving en over zijn professionele verantwoordelijkheid.”

Bij de uitvoering van de interviews en focusgroepen is per abuis geen aandacht gegeven aan het topic ‘positie van de beroepskracht in de organisatie en samenleving.’

Dataverwerking en -analyse bij deelvraag 3 is gebeurd op de manier zoals beschreven bij deelvraag 2.

Verantwoording van het verslag van het onderzoek

Met dit praktijkonderzoek willen wij bijdragen aan betere praktijken in het sociaal domein. Dat hulp voor burgers verbetert, doordat sociaal werkers tot betere samenwerking weten te komen. Dat organisaties daardoor tot een betere invulling van hun taken weten te komen. Dat gemeenten alle burgers uit hun gemeente weten te bereiken, zodat alle burgers zoveel mogelijk mee kunnen doen.

In de loop van het onderzoek bleek dat – vanwege beperkingen in tijd – de nadruk vooral kwam te liggen op kennis over goede praktijken van de sociaal werker en zijn organisatie. Vanuit die focus kozen we ervoor om de resultaten van het onderzoek te presenteren in de huidige vorm, die hopelijk bijdraagt aan het zoeken naar manieren om met praktijkvragen en dilemma’s om te gaan. Een wat meer traditioneel onderzoeksverslag met conclusie en aanbevelingen, achten wij minder bruikbaar voor de doelgroep professionals en hun organisaties.

Discussie

De keuze om het verslag van het onderzoek te beperken tot een handreiking, draagt minder bij aan de kennisbasis over reformatorische burgers. Tegelijk zijn alle belangrijke vragen en dilemma’s van professionals en organisaties uit het onderzoek aan bod gekomen en is er de hoop dat de kennis uit de handreikingen bijdraagt aan de kennisbasis op dit thema.

De goede praktijken voor gemeentes zijn gebaseerd op de praktijk van één gemeente in zijn specifieke context. De uitgangspunten en werkwijze in die gemeenten komen grotendeels overeen met de aanbevelingen uit eerder onderzoek (Plaisier & Wiertsema, 2022).

Wat is de waarde van de aanbevelingen over het handelen bij praktijkdilemma’s? Dat zal voor elke professional en adviseur beleid anders liggen. In dit onderzoek hebben we systematisch gezocht naar onderbouwde, beproefde manieren om tot zo goed mogelijke samenwerking te komen.

Meer weten?

De onderzoeksinstrumenten en analyses zijn op te vragen bij het lectoraat Informele Netwerken van Christelijke Hogeschool Ede.

Bibliografie

- Bakker, H., & Felten, H. (2012). *De mantel der liefde*. Movisie.
- Boele, A. (2020, januari 20). *Visie onderzoekt de refowereld*. Opgehaald van eo.nl: <https://www.eo.nl/artikel/visie-onderzoekt-de-refowereld?srsId=AfmBOorxHnOEU3XCWLWC6dPPmN9PiiRiO8cRra9MbtA9QA2V9vHmaOQX>
- Boxstaens, J. (2020). *De relatie tussen professional en cliënt is een werkalliantie*. Opgehaald van sociaal.net: <https://sociaal.net/achtergrond/de-relatie-professional-client-is-een-werkalliantie/>
- De Muynck, B., & Post, S. (2009). *Drempels slechten. Zorgmijding met betrekking tot jeugdzorg bij bevindelijk gereformeerde ouders in de provincie Zeeland*. SDP Advies in opdracht van de gemeente Zeeland.
- Donk, C. v., & Lanen, B. v. (2019). *Praktijkonderzoek in zorg en welzijn*. Uitgeverij Couthinho.
- Exalto, J. (2014). Van zwartekousenkerken naar biblebelt. De opmars van de bevindelijk gereformeerden in de historiografie. In P. Abels, J. Jacobs, & M. Van Veen, *Terug naar Gouda* (pp. 97-116). Vrije Universiteit.
- GGD Gelderland-Midden. (2017). *De reformatorische jeugd in Gelderland-Midden, zelfredzaam, gezond, gelukkig?* GGD Gelderland-Midden.
- Janse, C. (2015). *De Refozuil onder vuur*. Labarum Academic.
- Jansen, P. (2005). *Blijven bedenken. Onderwijs als casus van het reformatorisch denken*. Wageningen Universiteit.
- Menger, A., Kleijer-Kool, L., De Vogel, V., Donker, A., Jungmann, N., Wijsbroek, S., . . . Henskens, R. (2019). *De werkalliantie als onderwerp van gesprek tussen cliënten en professionals*. Hogeschool Utrecht.
- Movisie. (z.d.). *Professionalisering*. Opgehaald van Movisie: <https://www.movisie.nl/professionalisering>
- Plaisier, H., & Wiertsema, A. (2022). *Het steekt nauw*. Christelijke Hogeschool Ede.
- Robson, C. (2011). *Real World Research*. Wiley.
- Ruijs, H. (2012). Acceptance of vaccination among orthodox protestants in the Netherlands. Academische werkplaats AMPHI en de NPV.
- Van der Laan, G. (1990). *Legitimatieproblemen in het maatschappelijk werk*. University of Groningen.
- Walhout, W., & Vinke, H. (2021). *Aansluiting van het Centrum voor Jeugd en Gezin op reformatorische inwoners. (Bachelor Thesis)*. Christelijke Hogeschool Ede.

Onderzoekers:

Alie Wiertsema

Hugo Plaisier

Lectoraat Informele Netwerken

Christelijke Hogeschool Ede

Lector: Wim Dekker

Adres: Oude Kerkweg 100, 6717 JS Ede

Telefoon: 0318 696 300

wsd@che.nl

www.che.nl

Design handleidingen: Studio Saltflakes